

ДОГОВІР НА СТРАХУВАННЯ АВТОМОБІЛЯ ТА ЙОГО ВИДИ

У статті 1 Закону України від 7 березня 1996 р. «Про страхування» визначено поняття страхування: це вид цивільно-правових відносин по захисту майнових інтересів громадян та юридичних осіб у разі настання певних подій (страхових випадків) за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати ними страхових платежів (страхових внесків, страхових премій).

Об'єктами страхування можуть бути майнові інтереси, що не суперечать законодавству України. Залежно від об'єктів страхування поділяється на: особисте – страхування майнових інтересів, пов'язаних із життям, здоров'ям, працездатністю та пенсійним забезпеченням страхувальника або застрахованої особи; майнове – страхування майнових інтересів, пов'язаних з володінням, користуванням і розпорядженням майном; страхування відповідальності – пов'язане з відшкодуванням страхувальником заподіяної ним шкоди особі або майну громадянина, а також шкоди, заподіяної юридичній особі.

Страхування може бути добровільним або обов'язковим у випадках, прямо передбачених Законом України «Про страхування». Аналіз переліку цих видів наводить на висновок, що таке страхування є гарантією захисту прав працівника, особливо в тих випадках, коли його діяльність пов'язана з підвищеним ризиком або небезпекою.

Добровільне страхування здійснюється на основі договору між страхувальником і страховиком. Загальні умови і порядок проведення добровільного страхування безпосередньо визначаються правилами страхування, що встановлюються страховиком самостійно. Конкретні умови страхування визначаються при укладанні договору страхування. Добровільне страхування не може бути обов'язковою передумовою при реалізації інших правовідносин, не пов'язаних зі страхуванням.

Обов'язкове страхування здійснюється на підставі актів законодавства України. Види, умови і порядок проведення обов'язкового страхування визначаються відповідними актами законодавства України. Таким, наприклад, є «Положення про порядок та умови проведення обов'язкового страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів», затверджене Постановою Кабінету Міністрів України від 28 вересня 1996р. № 1175, що регулює умови і порядок проведення обов'язкового страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів (який, до речі, на цей час не працює) [1, 2]. Такі нормативні акти, як правило, регулюють певні особливості, що притаманні конкретному виду страхування. Особливим об'єктом обов'язкового страхування цивільної відповідальності є цивільна відповідальність власників транспортних засобів за шкоду, за-

подіану третім особам внаслідок дорожньо-транспортної пригоди, а саме життю або здоров'ю фізичних осіб.

Відповідно до ст. 4 Закону України «Про страхування» об'єктом страхування є майнові інтереси володільця (власника) автомобіля, які пов'язані з володінням, користуванням і розпорядженням майном, а також з відшкодуванням страхувальником заподіяної шкоди особі або її майну, а також шкоди, яка заподіяна юридичній особі. Враховуючи те, що відповідно до пп. 3, 4 постанови Пленуму Верховного Суду України від 27.03.92 р. «Про відшкодування шкоди, заподіяної джерелом підвищеної небезпеки» діяльність, пов'язана з експлуатацією автомобіля, повністю не підконтрольна людині, а також з практичної сторони – розповсюдженість ДТП, страхування цивільної відповідальності є предметом самостійного регулювання [3]. На наш погляд, причина того, що ця постанова не діє (№1175 від 28.09.96р.) полягає в економічній ситуації, в погіршенні майнового стану страховиків (через різке вимивання страхового фонду), що може призвести до банкрутства страховика. Друга причина – не сприйняття такої «новели». Однак, хоча скільки б ми не відтягували введення в дію страхування цивільної відповідальності, воно є неминучим. Інша справа, що механізм такого введення повинен бути реальним. Відповідно до ст. 15 Закону України «Про страхування» договір страхування – це письмова угода між страхувальником і страховиком, згідно з якою страховик бере на себе зобов'язання у разі настання страхового випадку виплатити страхову суму або відшкодувати завданий збиток у межах страхової суми страхувальнику чи іншій особі, визначеній страхувальником, або на користь якої був укладений договір страхування (подати допомогу, виконати послугу тощо), а страхувальник зобов'язується сплачувати страхові платежі у визначені терміни та виконувати інші умови договору. Таке визначення, на наш погляд, є невиправданим з точки зору його ясності, нормативного навантаження та в зв'язку з іншими нормативними актами цивільного права і, перш за все, ЦК України. Розробники цієї норми зробили спробу відійти від визначення договору страхування, даного в ст. 371 ЦК України, але, на наш погляд, ця спроба не вдалась і ось чому.

По-перше, воно відірване від загальних положень договірного права, в тому числі і загальної частини цивільного права взагалі. Наприклад, підкреслювати, що договір - це письмова угода - зайве, тому що договір - це завжди угода, а згідно зі ст. 44 ЦК України форма угоди в даному випадку повинна бути письмова. Окрім цього, це визначення є занадто деталізованим, намагається осягнути неосяжне, однак частина друга все одно не уникає відсилання до правил страхування. По-друге, кредитор, в тому числі сторона, за договором вправі обумовити користь від нього третій особі, що прямо передбачено ст. 160 ЦК України. До речі, передбачене там правило є більш демократичним, ніж в ст. 15 Закону України «Про страхування». По-третє, зазвичай

дефініційний апарат повинен відповідати вимогам стислості, зрозумілості і максимального інформативного навантаження. Закон повинен виходити більше із абстрактних категорій, а їх деталізація є царинною підзаконних нормативних актів, або тлумачення. По-четверте, аналіз змісту визначень договірної права свідчить про те, що в них вказуються суб'єкти, їх права та обов'язки лише стосовно суттєвих умов (предмет, ціна), все інше розкривається через спеціальні умови, які уточнюють правове становище сторін. Більш того, договором можна передбачити інші права і обов'язки, що законом не передбачені, але йому не суперечать. Виявлення цього розмаїття та розбіжності – завдання науки і практики. По-п'яте, охопити в одному визначенні всі види договору страхування нереально. Невипадково, що в проекті ЦК України у ст. 1039 за договором страхування страховик зобов'язується при настанні випадку виплатити страхову суму, або страхове відшкодування страховальникові, або іншій особі, правоупноваженій на її одержання, а страховальник зобов'язаний у визначені терміни сплачувати страхові платежі та виконувати інші умови договору. Іншими словами, таке визначення є технологічним і враховує загальні правила побудови дефініційного апарату. Воно легко запам'ятовується і дає при цьому простір для конкретизації його змісту в подальшому. Думається, що воно заслуговує сприйняття, але, на наш погляд, і воно може бути уточненим, і слова «...або іншій особі, уповноваженій на її одержання» доцільно замінити на слова «або вказаній ним особі». Справа в тому, що означений термін (правоупноважена особа) може бути віднесено і до спадкоємців, але це врегульоване не договірним правом, а спадковим, а йдеться у нашому випадку лише про договір на користь третьої особи (що передбачено загальним положенням договірної права). Страхові зобов'язання стосовно автомобіля можуть бути обов'язковими в тому разі, якщо це підпадає під дію ст. 6 Закону України «Про страхування» та Закону України «Про обов'язкове страхування цивільної відповідальності». Наприклад, відповідно до п. 24 Закону України «Про страхування» страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів є обов'язковим.

Майнове страхування є добровільним і воно повинно бути таким. Варто нагадати, що згідно зі ст. 130 ЦК України «Ризик випадкової загибелі або випадкового зіпсування відчужуваних речей переходить на набувача одночасно з виникненням у нього права власності, якщо інше не встановлене законом або договором. Якщо відчужувач прострочив передачу речей або набувач прострочив прийняття їх, ризик випадкової загибелі або випадкового зіпсування несе сторона, що прострочила»; і нав'язувати йому робити це обов'язково - суперечить загальним засадам цивільного права. В іншому разі є загроза його *обидміністрування*, хоча згідно із ст. 13 Конституції України власність зобов'язує і не повинна використовуватись на шкоду людині і суспільству, при майновому страхуванні це неприпустимо. Нездарма, що серед переліку обов'язкового майнового страхування вказується

страхування авіаційних суден та врожаю сільськогосподарських культур і багаторічних насаджень, та й те лише в державних підприємствах. З огляду на це, майнове страхування автомобіля спрямоване на захист майнових інтересів власника чи володільця. При цьому страхувальником може бути інша особа, що укладає його на користь вищезгаданих суб'єктів. Образно кажучи, договір страхування може бути предметом інших угод, наприклад, договору дарування (можна передати страховий поліс іншій особі). За договором страхування автомобіля страховик зобов'язується в разі його втрати, пошкодження, псування чи викрадення (страхові випадки) виплатити страхову суму або страхове відшкодування чи відновити автомобіль за свій кошт страхувальникові або вказаній ним особі, а страхувальник зобов'язаний у визначені терміни сплачувати страхові платежі та виконувати інші умови договору. Таке визначення, загалом, відповідає як цілям, так і характеру страхової діяльності, а також і змісту ст. 1039 Проекту ЦК України. Разом з тим, воно містить альтернативу: «...або страхову суму, або страхове відшкодування, або повне досягнення мети договору (задоволення майнових інтересів)». Щоправда, останнє на страховика покладає додаткові організаційні клопоти щодо врегулювання таких взаємовідносин з авторемонтними підприємствами. Звичайно, що можуть бути і змішані договори.

Страхові зобов'язання стосовно автомобіля є багатоплановими, вони враховують як об'єкт (в даному випадку) через страхову оцінку, так і прояви страхового ризику (випадку), що заслуговує уніфікації і адекватного відображення в чинному законодавстві.

Список літератури:

1. Об обязательном страховании гражданской ответственности владельцев транспортных средств: Указ Президента Украины от 15.12.93 г. № 7 /94 // Право и практика. 1998. № 22.
2. О порядке и условиях проведения обязательного страхования гражданской ответственности владельцев транспортных средств: постановление Кабинета Министров Украины от 28.09.96 г. № 1175 // Право и практика. 1999. № 2.
3. Постановва Пленуму Верховного Суду України від 27.03.92 р. // Про відшкодування шкоди, заподіяної джерелом підвищеної небезпеки // Бюлетень законодавства і юридичної практики України. К., 1995.

Надійшла до редколегії 30.09.99

О.С. Железов

РИЗИК – ЯК НЕВІД'ЄМНА ОЗНАКА ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Інвестиційна діяльність Законом України «Про інвестиційну діяльність» визначається як сукупність практичних дій громадян, юридичних осіб та держави з реалізації інвестицій, а самі інвестиції – як всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладуються в об'єкти підприєм-